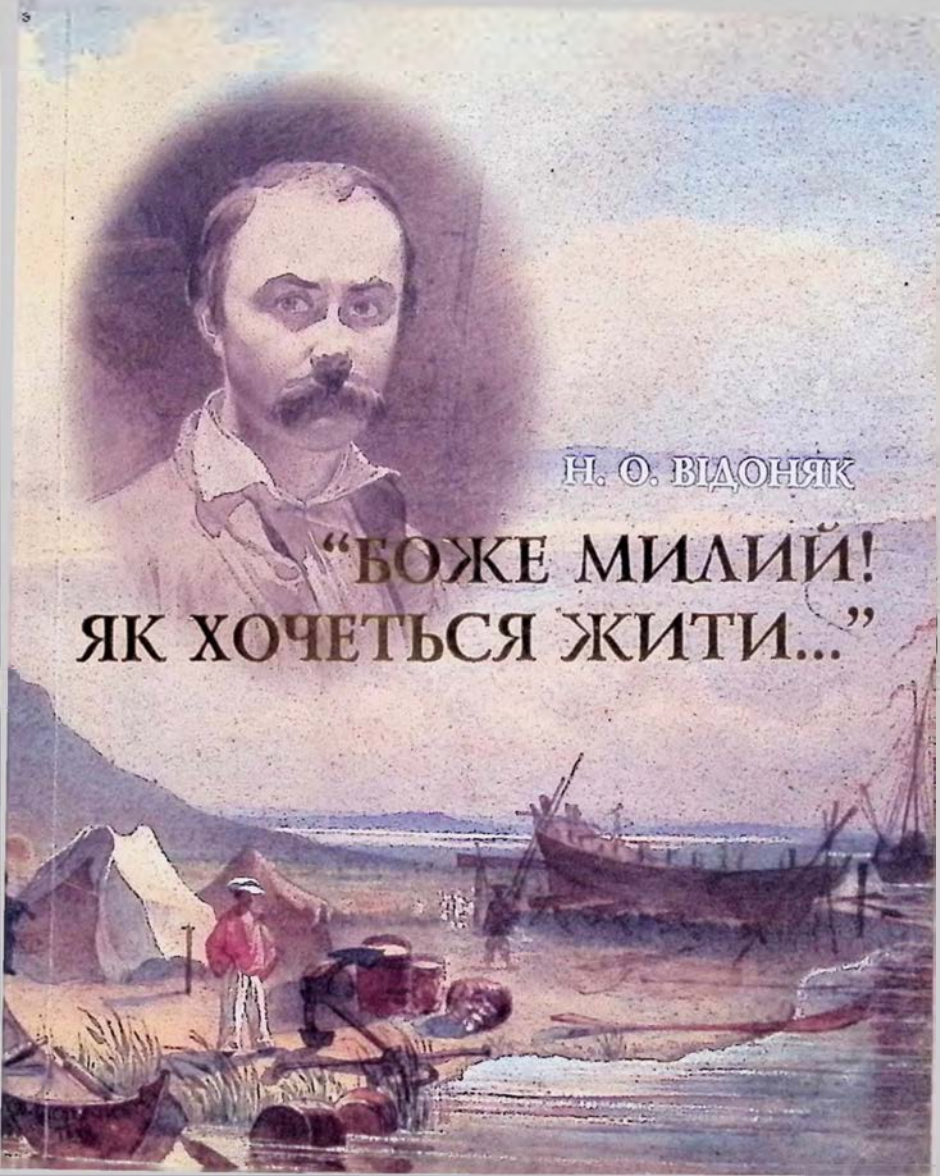
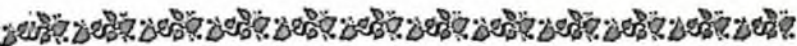

The image is a composite illustration. The upper portion features a portrait of a man with a mustache, wearing a light-colored shirt, set against a soft, glowing circular background. The lower portion depicts a beach scene with a large wooden boat on the shore, a person in a red shirt and white pants standing near some barrels, and a small tent in the background. The overall style is that of a vintage book cover or poster.

Н. О. ВІДОНЯК

**“БОЖЕ МИЛИЙ!
ЯК ХОЧЕТЬСЯ ЖИТИ...”**

До 200-річчя
Великого Кобзаря

*До 200-річчя
від дня народження
Тараса Шевченка*

Відоняк Н. О.
В42 «Боже милий! Як хочеться жити...» / Н. О. Відоняк —
К. : Либідь, 2013. — 144 с. : іл.
ISBN 978-966-06-0643-2.

Пропонована книжка — результат більш як тридцятилітньої праці автора в Національному музеї Тараса Шевченка. До неї увійшли вибрані статті, розвідки, дослідження, що в різні роки друкувалися на сторінках періодичних видань. У них ідеться про життя й творчість Тараса Шевченка і його сучасників — П. Куліша, В. Білозерського, М. Костомарова, Я. де Бальмена, П. Клодта, Ганни Барвінок та багатьох інших. Низку статей присвячено книжковій колекції Національного музею Тараса Шевченка.

Для широкого читачького загалу.

УДК 821.161.2-92 : 7/8
ББК 84(4 Укр)6-4

ЗМІСТ

Тарас Шевченко і Пантелеймон Куліш
як засновники журналу «Основа»

6

Образ Петра Дорошенка в поемі
Т. Г. Шевченка «Заступила чорна хмара...»

12

«Гайдамаки» знайшлися
(Про віднайдений автограф Т. Г. Шевченка)

18

З когорти кириломефодіївців

28

«Мій Якове добрий!»

39

Семен Палій у фольклорі й у поемі
Тараса Шевченка «Чернець»

45

«Живописная Украина» Тараса Шевченка

56

«Як умру, то поховайте...»

64

«Караюсь, мучуся... але не каюсь!»

68

«Петру Карловичу Барону Клодту —
Т. Г. Шевченко»

80

«Україна-мати обох нас родила»
(П. Куліш про Т. Шевченка
на сторінках часопису «Основа»)

90

Прототипи російських повістей
Тараса Шевченка

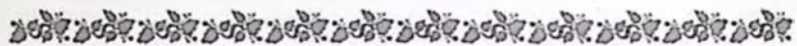
99

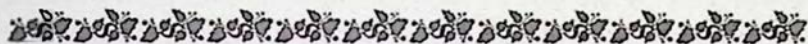
Збирач розікраденої історії

117

Талантом і працею Вадима Модзалевського

126

Н. О. ВІДОНЯК

“БОЖЕ МИЛИЙ! ЯК ХОЧЕТЬСЯ ЖИТИ...”

Національній медичній
бібліотеці України —
щиро від автора
31. I - 14

Київ
“Либідь”
2013

УДК 821.1612-92:7/8
ББК 84(4Укр)6-4
В42

Видання підготовлено Головною редакцією
навчально-методичних видань
Головний редактор А. С. Мнишенко

*Розповсюдження й тиражування без офіційного
дозволу видавництва заборонено*

ISBN 978-966-06-0643-2

© Н. О. Відоняк, 2013

Думи душу осідають,
І капають сльози.
І хочеться сподіватись,
Серце розповити,
І хочеться... Боже милий!
Як хочеться жити,
І любити Твою правду,
І весь світ обняти!

Т. Г. Шевченко

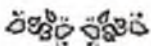
Тарас Шевченко і Пантелеймон Куліш як засновники журналу «Основа»

В історії української журналістики XIX століття чільне місце належить журналу «Основа». Це щомісячне видання було, по суті, першим українським громадсько-політичним і літературно-мистецьким органом, у якому виходили публікації українською й російською мовами. Засновниками часопису були колишні члени Кирило-Мефодіївського братства Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Микола Костомаров, Василь Білозерський та інші.

Пантелеймон Куліш прагнув створити український журнал, іще коли виникло Кирило-Мефодіївське братство. Цю ідею підтримував і Тарас Шевченко. Один із братчиків Ю. Андрузький на допиті в III відділі стверджував: «Предположение славянистов издавать журнал на славянских или, по крайней мере, на русском и малорусском языках с отъездами Шевченка из Киева приостанавливалось, а с возвращением его оживлялось».

Повернувшись після заслання до Петербурга, Куліш розпочинає низку українських видань, для чого засновує власну друкарню. У 1856—1857 роках він видає двотомний збірник «Записки о Южной Руси». «Записки» дуже високо оцінив Т. Шевченко, порадивши видавцеві перетворити їх на журнал.

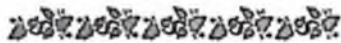

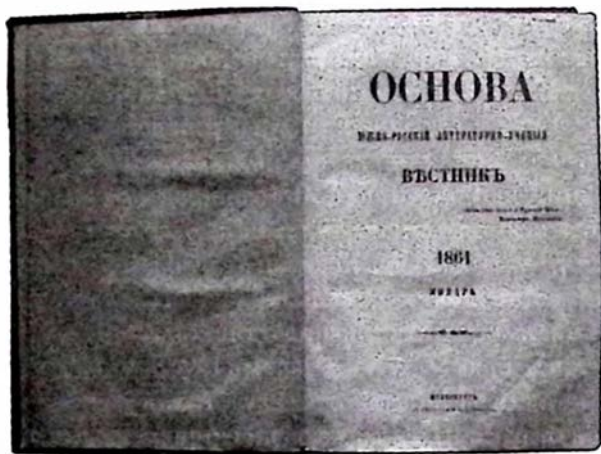
У жовтні 1858 року Куліш звернувся до міністерства народної освіти по дозвіл видавати український журнал під назвою «Хата» й дістав відмову з мотивів політичної неблагонадійності. Відмову спричинило ще й те, що Куліш видав «Грамотку» — перший шкільний підручник українською мовою для селян. Начальник III відділу князь Долгоруков вважав цю книжку небажаною. З великими труднощами Кулішеві вдалося видрукувати 1860 року лише альманах «Хата».

Перше число «Основи» вийшло з друку 12 січня 1861 року в Петербурзі.

П. Куліш у журналі завідував відділом критики. Через нього проходили майже всі матеріали, насамперед літературно-художні, критичні. В «Основі» побачили світ близько тридцяти поетичних творів самого Куліша, які 1862 року увійшли до збірника, виданого під назвою «Досвітки». Борис Грінченко вважав цей збірник українських поезій найкращим після «Кобзаря». З ініціативи П. Куліша й М. Костомарова в кожному числі «Основи» друкувався словник української мови. Великий словниковий матеріал, зібраний в «Основі», пізніше було використано Борисом Грінченком. За його редакцією у 1907—1909 роках вийшов «Словарь української мови» в 4 томах.

Куліш завів у журналі також відділ бібліографії («Перегляд українських книжок»), де друкували статті на історично-літературні теми: «Обзор украинской словесности», «Характер и задачи украинской критики», «Простонародность в украинской словесности», «Листи з хутора». Бажаючи довести, що українською мовою можна писати не тільки вірші, оповідання, а

Титульна сторінка

й наукові праці, Куліш почав друкувати в «Основі» «Історію України від найдавніших часів».

Пантелеймон Куліш вірив, що настане час, коли все, ним написане, буде зібрано й видано на користь рідній літературі. Він не раз висловлювався про це у своїх листах «...байдуже я, що не печатається: аби писалось. Настане час, як не буде нас, що повишпорюють і посписують усяку всячину нашу. <...> Слово наше невмируще. Нехай же вони бачать, як працював предок їх, та й самі його робом працюють».

Тарас Шевченко так само вважав «Основу» своїм дітищем. У травні 1859 року в листі до Марка Вовчка він пише: «Восени буде у мене свій журнал під редакцією Білозерського і Макаро-

ва». А ось рядки з листа до Я. Кухаренка від 25 березня 1860 року: «Посилаю тобі к Великодню замість писанки Хату і не журнал, а тільки альманах, попередник нашого майбутнього журналу Основа. Начнеться він з того року. Збирай, батьку, Чорноморську запорозьку старовину та пересилай на моє ім'я, а я передаватиму в редакцію».

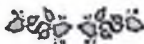
Щопонеділка в редакції журналу влаштовувалися наради. Тарас Шевченко був присутній майже на всіх у 1860 році й на початку 1861. Те, що через хворобу він більше не мав змоги бувати в редакції, стурбувало всіх працівників «Основи», особливо її редактора Василя Білозерського, який, надсилаючи Шевченкові перший випуск журналу, писав: «...не лишите нас удовольствия видеть Вас посреди "Основателей", как первоначальника общего дела...» Хоча Шевченко безпосередньо не належав до керівництва журналу, проте саме йому «Основа» зобов'язана своїм існуванням.

На сторінках «Основи» опубліковано понад сімдесят Шевченкових поетичних творів, уривки з «Журналу», драму «Назар Стодоля», а також низку листів.

Перше, січневє, число «Основи», що вийшло за життя Шевченка, починається його творами під загальною назвою «Кобзарь». Тут знаходимо: «Не для людей, тієї слави...», «Посланіє славному П. І. Шафарикові», «Ой три шляхи широкії...», «Пустка», «Чернець». А вже у другому, лютневому, числі повідомляється про смерть поета.

Після кончини Тараса Шевченка майже в кожному номері «Основи» публікувалися матеріали про нього, і згодом вони стали першоджерелами для вивчення життя й творчості поета. Серед

них, зокрема, статті Л. Жемчужникова «Воспоминание о Шевченко, его смерть и погребение», О. Лазаревського «Материалы для биографии Т. Шевченко», М. Костомарова «Воспоминание о двух малых», О. Чалого «Новые материалы для биографии Т. Г. Шевченко».

Десяте число «Основи» за 1862 рік стало останнім. Цензура не давала дозволу на друк близько трьох місяців. Вийшов журнал аж на початку 1863 року. Одинадцять й дванадцять числа були складені, підготовлені, але друком не вийшли.

Причини, з яких припинився вихід українського журналу «Основа», й досі достеменно не відомі. Повного архіву редакції не знайдено.

У своїх спогадах Л. Пантелеєв зазначає, що існування «Основи» «...стало особенно затруднительным, когда на нее ополчился князь Васильчиков, тогдашний киевский генерал-губернатор...»

До центрального жандармського управління йшли анонімні листи-доноси. В одному з них писалось: «Из праха Шевченка выродилась целая шайка самых рьяных сепаратистов и ненавистников России. Теперь главное гнездо их в Киеве, но некоторые из них составили группу около “Основи”, в которой всякая почти статья пахнет революцией и обособлением Малороссии». Керівників «Основи» було, по суті, взято під особливий нагляд. Віднайдений лист В. Білоцерківського до П. Анненкова підтверджує, що на початку 1863 року поліція вчинила трас на квартирі редактора «Основи» й у відсутність господаря опечатала всі матеріали редакції.

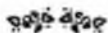
Розпочалися репресії проти українського друкованого слова. Незабаром міністр Валуєв видав циркуляр про заборону

друкування книжок українською мовою. Це саме той міністр, який сказав: «...не было, нет и быть не может малороссийского языка».

Журнал «Основа» проіснував близько двох років і за цей короткий час устиг зробити дуже багато для розвитку української літератури, мови та культури.

Бернштейн, М. Журнал «Основа» і український літературний процес кінця 50—60-х років XIX ст. [Текст] / М. Бернштейн. — К., 1959.

Смерть и похороны Т. Г. Шевченко [Текст] — К., 1961. — С. 59.

Комишанченко, М. Тарас Шевченко в українській критиці [Текст] / М. Комишанченко. — К., 1969. — С. 79—80.

Зайцев, П. Життя Тараса Шевченка [Текст] / П. Зайцев. — К., 1994. — С. 354.

Основа [Текст]. — СПб., 1861. — Кн. 1—2.

Друкується за:

Наша віра. — К., 1995. — № 3 (83).